

# ORIGEN DEL COGNOM ANDUCAS

Caterina ANDUCAS I GIBERGA

## I. UNA MICA D'HISTÒRIA

1. ANDUCAS és un cognom poc freqüent i poc estès a Catalunya. No apareix documentat en els diccionaris etimològics catalans (Moll 1982; Almerich 1968) ni tan sols sembla català, a causa de la seva semblança amb el cognom i topònim castellà *Andújar*.

La branca familiar del cognom ANDUCAS és a Corbera de Llobregat, municipi de la comarca del Baix Llobregat. Per aquesta raó, la recerca de l'origen del cognom va lligada a la història dels habitants d'aquest poble.

2. La primera documentació històrica que tenim és la que ens ofereixen els fogatges, que des de la segona meitat del segle XIV es feien a Catalunya, a fi de controlar administrativament la població.

El primer fogatge on s'especifiquen els habitants de Corbera es va fer el 1497 i és el següent:

### FOGATGE DE L'ANY 1497!:

Nombre de focs del senyoriu del castell de Corbera: 25 focs.

- |   |                      |
|---|----------------------|
| - Mossèn Corbera, donzell (Benet Miquel de Corbera) | - Guillem Sacalm     |
| - Thomàs Mayor de Corbera                           | - Salvador Pagela    |
| - Mossèn Sala, rector                               | - Pere Campmany      |
| - Nadal Ribot                                       | - Barthomeu Rigol    |
| - Bernat Pasqual                                    | - Barthomeu Romagosa |
| - Pere Coll   | - Anthoni Payela     |
| - Benet Saurí                                       | - Pons Tomas         |
| - Francí Canals                                     | - Johan Riera        |
| - Barthomeu Coll                                    | - Salvador Selva     |
| - Jaume Steve                                       | - Miquel Barrueta    |
| - Mathia Deu  | - Lorenç Lobet       |
| - Gabriel Pasolas                                   | - Francí Carreras    |

En aquest primer fogatge no apareix documentat ANDUCAS. Els dos següents, del 1515 i 1553, tampoc no ens donen cap informació sobre aquest cognom. Aquesta, però, no és una dada definitiva: en els fogatges només constava el nom del cap de cada casa, que era qui havia de tributar i no es mencionaven ni els pastors ni els mosos. Malgrat això, com que en cap altre document, ni en cap arxiu històric ni parroquial anterior al segle XVII no hi ha referències al cognom ANDUCAS, podem suposar que, en aquesta època, encara no era establert a Catalunya.

3. A partir del segle XVII ja existeix documentació del cognom. El 1665 a l'Arxiu Parroquial de Sant Pere de Gelida trobem el casament d'Isidre ANDUCAS, fill d'un pagès de la parròquia de Santa Maria de Corbera, Francesc ANDUCAS.

En diversos documents parroquials de Gelida podem veure l'assentament d'aquest cognom, ja que trobem referenciats els naixements de 7 fills<sup>2</sup>.

Aquest és el primer cop que podem documentar històricament el cognom ANDUCAS.

A Corbera, des del 1707, trobem Pere Joan ANDUCAS, un dels set fills d'Isidre ANDUCAS, que devia tornar al poble que el seu pare va deixar, en casar-se.

La primera referència data del 13 de gener de 1707<sup>3</sup>, on en una concessió de terres en emfiteusi, actua de testimoni Pere Joan ANDUCAS.

El 27 de gener de 1713<sup>4</sup>, el senyor de Corbera ordena un procurador perquè voti en nom seu en els negocis del Parlament i novament signa com a testimoni Pere Joan ANDUCAS.

El 8 de gener de 1719, Maria de Sagrera, vídua del senyor de Corbera, pren possessió del lloc i del terme de Corbera i entre altres cerimònies fa la que a continuació transcriu:

"... i com a demostració de plena possessió, en presència de tots, va entrar en aquesta casa de Sta. Magdalena, va tancar la porta, es va quedar sola a dintre i la va tornar a obrir; el mateix va fer amb la casa del teixidor Salvador Perea, i amb la de la vídua Paula Servantí, la de n'Antoni Serra, la de Pere Joan ANDUCAS ...Totes les cases esmentades són ocupades a lloguer."<sup>5</sup>.

La mateixa senyora en el seu testament, el 1720, llega a Maria Antònia ANDUCAS, en estat de col·locació a casa seva, cinquanta lliures, "... y també vull que sia mantinguda en ma casa, menjada y veguda, calçada y vestida, sana o malalta, y demés coses necessàries a la vida humana, estant y treballant en ma casa."<sup>6</sup>.

Així doncs, a principis del segle XVIII, els ANDUCAS estaven establerts a Corbera.

Com i quan van arribar?

## II. ORIGEN OCCITÀ DEL COGNOM ANDUCAS

4. La hipòtesi d'aquest treball és que ANDUCAS és un cognom d'origen occità, que va arribar a Corbera de Llobregat al voltant del 1610, durant les immigracions franceses.

Aquest tema, les immigracions franceses a Catalunya, que es van produir entre el 1400 i el 1700, ha estat tractat magníficament per nombrosos estudiosos.

Jaume Codina<sup>7</sup> s'ha ocupat principalment dels occitans arribats al Delta del Llobregat; E. Moreu-Rey<sup>8</sup> ha estudiat aquesta immigració a Barcelona. A part hi ha diverses monografies locals que tracten aquest tema a diverses poblacions, Olot, Sitges, Arenys de Mar...

Dins del camp onomàstic, Joan Veny<sup>9</sup> ha estudiat l'origen, també occità, dels cognoms *Mirabent i Porcet*.

5. La immigració ultrapirinenca va ser realment molt alta a Catalunya. Es va produir en dues etapes: la primera, entre el 1840 i el 1850, va ser principalment d'origen gascó; la segona, al voltant del 1600, va portar a Catalunya famílies senceres de tot Occitània.

Les causes d'aquesta immigració massiva es fonamenten en la manca de població al Principat, deguda a guerres i epidèmies, i, d'altra banda, en les guerres de religió a França i la manca de llocs de treball.

Segons Jaume Codina<sup>10</sup>, al delta del Llobregat, en els fogatges de 1516, un 10% de la població era francesa. Aquesta xifra arriba fins al 15% en els fogatges de 1553. Cal tenir en compte que els assalariats, la majoria francesos, no consten en els fogatges i si hi fossin el nombre de francesos s'elevaria fins al 21% de la població del Delta del Llobregat.

La vinguda d'occitans comença a davallar cap al 1700 i s'estronca definitivament durant la guerra de Successió. Aquests més de dos segles en què es va anar produint l'arribada i assentament d'occitans a Catalunya han deixat un rastre que podem seguir a través de l'onomàstica.

6. ANDUCAS és un topònim d'Occitània, que documenten els següents autors:

- A. Dauzat<sup>11</sup>: “ ANDOUQUE, Tarn (ANDOCA, 1110).

- E. Nègre<sup>12</sup>: “ANDOUQUE, château en ruines, com. Crespin, Tarn, et nom d'une com. du Tarn, qui depuis la creation de la com. de Crespin, au début du XXe.s., ne contient plus le château d'ANDOUQUE”. El mateix autor documenta el topònim ANDOUQUE com a ANDOCA entre el 1060 i el 1065.

Es tracta d'un topònim d'origen antroponímic car ANDOCA figura a l'estudi de:

- Ellis Evans<sup>13</sup> sobre noms de persona gàl·lics.

Dauzat<sup>14</sup> no precisa el tipus de substrat: “probl. prélatin \**and.*, à sens obscur et suff. *-occa*”.

També apareix com a llinatge noble francès i sempre derivat del topònim ANDOUQUE en l'obra “Documents historiques de Rouergue”<sup>15</sup>.

7. Aquestes referències són clares: ANDOCA, antropònim, documentat ja al segle XI, va donar pas al topònim. Un cop va arribar al nostre país es va tornar a utilitzar

com a antropònim, com ha passat amb tants de noms geogràfics esdevinguts cognoms (*Pàmies, Usach, Narbona*, etc.).

La família que va arribar va ser anomenada pel lloc de procedència, ANDUCA i ANDUCAS per la idea de pluralitat que implica el concepte de família.

8. El cognom ANDUCAS no ha sofert cap variació des de la seva implantació a Catalunya, ni ha modificat la seva grafia, ni tampoc s'ha escampat com d'altres, arreu del Principat. És més, no és fins a la darrereria del segle XIX i durant el segle XX que surt de Corbera de Llobregat per establir-se en altres pobles, però tot i així de manera molt minoritària i sempre procedint del tronc comú de Corbera.

L'àrea d'expansió del cognom és la següent:

- Deu famílies a Corbera, totes elles emparentades amb Pere Joan ANDUCAS, encara que actualment hi ha tres branques familiars separades.

- Una família ANDUCAS a Martorell, on es va establir l'avi, fill de Corbera, el 1890.

- A Molins de Rei, trobem tres famílies amb aquest cognom que provenen de Corbera, des de fa una o dues generacions.

- Hi ha tres famílies ANDUCAS establertes a Barcelona durant el darrer segle. Una d'aquestes és la meua, ja que el meu pare, Àngel ANDUCAS, fill de Corbera, es va traslladar a Barcelona, en casar-se, l'any 1955.

- Finalment, hi ha uns últims ANDUCAS a Pallejà.

En el "Diccionari català-valencià-balear" de F. de B. Moll<sup>16</sup> trobem ANDUCAS, com a "Llinatge existent a Castellví de Rosanes", però, segons he pogut comprovar, actualment ha desaparegut la branca d'aquesta contrada.

### III. CONCLUSIÓ

9. Aquesta aproximació a l'origen occità del cognom ANDUCAS vol ser una petita aportació més a l'estudi de la immigració occitana a Catalunya, un fet que, malgrat la quantitat de gent que va portar al Principat, mai no va posar en perill l'estabilitat de la nostra llengua, que els nouvinguts van acceptar com a pròpia i que només va quedar reflectida en l'onomàstica.

Tant de bo d'aquí a dos-cents anys els estudiosos poguessin dir el mateix de la immigració actual, que no ve del Nord, sinó del Sud i que segurament per al català pot ser més perillosa que la dels nostres veïns occitans.

### NOTES

1. Arxiu de la Corona d'Aragó. Fogatges de 1479, fol 73.
2. Arxiu Parroquial de l'església de St. Pere de Gelida. Llibre de Baptismes n. 2 de 1646 a 1696, pàgs. 107, 116, 135, 146, 160, 171 i 208.

3. J.M. RIERA I BAGUÉ, *Documents de la història de Corbera de Llobregat*, Corbera de Llobregat, 1987, pàg. 252.
4. Vegeu RIERA I BAGUÉ, *op. cit.* pàg. 252.
5. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, fol. 3, 1719.
6. Arxiu Parroquial de Corbera, Secció notarial Testaments, 2n. 1700-1791.
7. Jaume CODINA, "La immigració francesa al Delta del Llobregat, 1400-1700", *XXV Assemblea d'Estudiosos*, Barcelona, 1985, pàgs. 226-371.
8. E. MOREU-REY, *Els immigrants francesos a Barcelona (Segles XVI al XVIII)*, Barcelona, 1959.
9. Joan VENY, "Origen dels cognoms catalans Mirabent i Porcet", *Miscel·lània d'homenatge a Enric Moreu-Rey*, Montserrat, 1988, pàgs. 281-295.
10. Vegeu CODINA, *op. cit.* pàgs. 226-371.
11. A. DAUZAT et CH. ROSTAING, *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France*, París, 1963, s.s. *Andoins*.
12. E. NÈGRE, *Toponymie générale de la France, I*, Genève, 1990, pàg. 225.
13. E. EVANS, *Gaulish personal names*, Oxford, 1967, pàg. 139.
14. A. DAUZAT, *op. cit.* pàg. 17.
15. *Documents historiques de Rouergue*, Rodez, 1860.
16. ALCOVER-MOLL, *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, 1978, s.s.

## CAMPANES, CAMPANARS I CAMPANERS

Si hi ha algun dels nostres socis que hagi estudiat els noms de les campanes o en tingui algun recull, o bé que disposi d'informació o referències sobre el tema del títol d'aquesta nota, li demanem que es posi en contacte amb el

Sr. Carles Sapena  
 Cap de Redacció de la "Revista de Girona"  
 Pujada de Sant Martí, 5  
 Telèfon (972) 20 57 00 / Fax (972) 20 80 88  
 Apartat de Correus 11  
 17080 Girona

per a un treball d'aquella revista.